

Faghæftet Fælles mål for

Skak

**Dansk Skoleskak
Pædagogisk udvalg**

Skoleskak.dk

Dansk Skoleskak – læring og udvikling!

Titel	'Fælles mål for skak'
ISBN	ISBN 978-87-87800-81-5
Udgave	3. udgave - 1. oplag, maj 2010
Udgiver	Forlaget Dansk Skoleskak
Forfattere	Pædagogisk udvalg - Dansk Skoleskak
Copyright	© Dansk Skoleskak 2010
Redaktion	Mads Jacobsen, Morten Olstrup
Kommentarer	Modtages med tak på info@skoleskak.dk
Bestilling	Dansk Skoleskaks Sekretariat Bisiddervej 8, 4.th., DK-2400 København NV. Sales@skoleskak.dk Skakshoppen.dk

Indhold

Fælles mål for skak	2
Mål for skoleskak	3
Centrale kundskabs- og færdighedsområder.....	3
Skoleskak som fag i skolerne.....	3
Skoleskaglærer-uddannelsen	3
Skakskolen.dk + Skakshoppen.dk.....	3
Trinmål 0. klasse	4
Trinmål 1.-3. klasse (valgfrit fag)	5
Trinmål 4.-7. klasse (valgfrit fag / valgfag).....	6
Trinmål 8.-9./10. klasse (valgfag).....	7
Slutmål 8.-9./10. klassesettrin	8
Vejledende læseplan 0./1.-3. klasse	9
Vejledende læseplan 4.-7. klasse	10
Vejledende læseplan 8.-9./10. klasse	11
Undervisningsvejledning.....	12
Skoleskak som dannelsesfag	12
Skak som spil	12
Skoleskak i samspil med den øvrige fagrække.....	12
Undervisningens indhold.....	13
Materialer	13
Undervisningsformer	13
Internettet.....	14
Præsentationsfærdigheder.....	14
Forældresamarbejde	14
Minoriteter, integration og skoleskak	15
Turneringsformer og rating.....	15
Dansk Skoleskak.....	16
Mission	16
Teamspirit	16
Aktiviteter	16
Dansk Skoleskak anbefaler... ..	17

Fælles mål for skak

Dansk Skoleskak præsenterer her faghæftet 'Fælles mål for skak' til brug for skoleskakundervisningen i landets skoler.

Formålet med skoleskak er, at eleverne opnår kendskab til skakspillet og via aktiviteten oplever en styrkelse af koncentrationsevner, selvstændighed, evnen til at vurdere og træffe beslutninger og generelt oplever styrkede faglige såvel som sociale kompetencer. Gennem arbejdet med emner som fx skakbegreber, åbnings-, midt- og slutspil samt skaketik og moral, får eleverne oplevelser og erfaringer, der kan bruges både i skolen såvel som i resten af livet.

Der er tale om undervisningsmål, som kan benyttes i undervisningen af alle elever i faget, og altså ikke konkrete læringsmål for den enkelte elev. Underviseren kan derimod med fordel benytte nærværende 'Fælles mål for skak', når lærer og elev i fællesskab udformer individuelle læringsmål for eleven eller fx ved undervisningsdifferentiering.

Skoleskak er også anvendeligt over for elever med særlige udfordringer og behov. Derfor benyttes det fx med succes i specialundervisning, i arbejdet med særligt begavede elever og de som er så talentfulde, at de savner udfordringer i den eksisterende undervisning. Skoleskak har ligeledes vist sig meget anvendeligt på skoler med mange tosprogede elever. Skoleskak anvendes desuden flere steder som en integreret del af børnehaveklassen, da dysten på skakbrættet styrker elevernes overgang fra konkret tankegang til også at kunne håndtere abstrakte størrelser, hvilket er en forudsætning for læring. Nærværende hæfte indeholder derfor trinmål for undervisning i skoleskak i børnehaveklassen, idet vi har erfaret et stigende behov herfor.

Skak som undervisningsfag i folkeskolen har lange traditioner. Den første 'Undervisningsvejledning for folkeskolen i skak' blev udgivet tilbage i 1979, mens organiseret skoleskak startede i 1950'erne - enkelte steder tidligere. Dansk Skoleskak blev grundlagt i 1960, så anvendelsen af skoleskak som metode er funderet i 50 års praksis, anerkendes af danske eksperter og dokumenteres af udenlandske undersøgelser.

Mål for skoleskak

Målet for undervisningen i skoleskak er at styrke elevens alsidige udvikling. I kombination med udvikling af sociale og etiske kompetencer vil arbejdet rette sig mod evnen til koncentration og fordybelse, udvikling af analytiske evner og styrkelse af selvstændig kreativ tankevirksomhed, hvor evnen til at træffe valg på et realistisk grundlag skærpes.

Centrale kundskabs- og færdighedsområder

De centrale kundskabsbegreber er inddelt i følgende fem hovedområder:

- Grundlæggende regler
- Åbningsteori
- Midtspil
- Slutspil
- Spillets etik

Skoleskak som fag i skolerne

Har du spørgsmål i forbindelse med skoleskak som fag på skoleskemaet, valgfag etc., er du altid velkommen til at kontakte Dansk Skoleskaks Pædagogiske Udvalg, e-mail: pu@skoleskak.dk.

Skoleskaklærer-uddannelsen

Dansk Skoleskak har stor erfaring i at rådgive skoler og kommuner i implementering af skoleskak som en del af fagrækken på landets skoler. Desuden varetager Dansk Skoleskak skoleskaklærer-uddannelsen, hvor lærere, pædagoger og andre fagfolk uddannes til at forestå organiseringen og undervisningen i skoleskak. Se skoleskak.dk/uddannelse.

Skakskolen.dk + Skakshoppen.dk

Pædagogisk Udvalg har samlet relevant undervisningsmateriale på skakskolen.dk, mens skakspil, bræt, brikker, ure og hæfter/bøger kan købes via skakshoppen.dk. Overskuddet går til oprettelse af nye skoleskakklubber.

Trinmål 0. klasse (valgfrit fag / del af undervisningen)

- Koncentration:** Efter bedste evne at lytte efter en instruktion.
Deltage i de øvelser og spil, der gennemgås.
Stille brikkerne op efter endt spil.
- Selvstændighed:** Lave træk ud fra egne ideer og beregninger.
- Analytiske evner:** Lære brikernes navne og særlige kendetegn.
(fx at springeren er den eneste brik, der kan hoppe over de andre brikker, at bonden er den eneste brik, der ikke går og slår på samme måde etc.).
Kende brikernes "værdi" (D: 9, T: 5, S: 3, L: 3, B:1).
Vide hvordan der sættes skakmat.
Kende begreberne remis og pat.
Lære at vurdere hvilken brik, der skal slås, når der er et valg.
- Socialt og etisk:** Deltage og spille med den, man bliver sat sammen med.
Give modstanderen hånden og ønske god kamp og efter partiet at sige "tak for kampen".
Finde sig i at tabe i en lodtrækning, som bestemmer, om man skal have sort eller hvid i partiet.
Stille brikkerne op efter spillets slutning.
Deltage i oprydning.
Deltage indtil lederen siger "tak for i dag".

Trinmål 1.–3. klasse (valgfrit fag)

- Koncentration: Lære at sidde stille under en kamp, efter endt spil at forholde sig i ro, når andre stadig spiller.
Anvende en given tid til et spil.
Udnytte op til en halv times betænkningstid.
- Selvstændighed: Konsekvenser af valg/fravalg erkendes.
Tålmodighed i valg af træk opøves.
- Analytiske evner: Simple taktiske begreber indøves.
Grundlæggende positionsspil indlæres.
Diagrammer kan læses og anvendes.
Kendskab til notationssystemet (notere et skakparti).
Bestå bronzespringerprøven.
Kende brikernes "værdi" (D: 9, T: 5, S: 3, L: 3, B:1).
- Socialt og etisk: Lære at tabe og vinde.
Ikke at søge hjælp under spillet eller hjælpe andre.
Udvide 'fair play'.
Ønske modstanderen god kamp før spillet samt efter endt spil at sige "tak for kampen".
Møde hver gang til skoleskak.

Trinmål 4.–7. klasse (valgfrit fag / valgfag)

- Koncentration:** Kunne administrere en betænkningstid op til 2 timer.
Formå under turneringer, der på en dag strækker sig over mange partier, at kunne genfinde koncentrationen efter en pause.
- Selvstændighed:** Foretage rationelle valg.
- Analytiske evner:** Taktiske begreber bliver en integreret del af spillet.
Positionelle begreber anvendes bevidst.
Bestå sølvspringerprøven.
Mestre notation af egne skakpartier.
Gennemgang og analyse af partier.
Bevidst valg af åbningssystem.
- Socialt og etisk:** Tab og vind med samme sind.
Være en aktiv og engageret del af skoleskakklubben.
'Ung-leder-ung' – de ældste præsenterer grundlæggende skakprincipper for de yngre elever (fx forskellige lette matter, rokaderegler og udvikling af brikkerne).

Trinmål 8.-9./10. klasse (valgfag)

- Koncentration: Udnytte den til enhver tid givne spilletid.
Arbejde under tidspres på en funktionel måde.
- Selvstændighed: Øget selvværd gennem korrekte valg.
- Analytiske evner: Fuld udnyttelse af taktiske og positionelle begreber.
Spillet forstås som en helhed.
Bestå dele af guldspringerprøven.
- Socialt og etisk: Udvide respekt for enhver modstander.
Analysere sammen med modspilleren efter endt kamp.
Fremstå som rollemodel i forhold til de øvrige elever i skoleskakklubben.
Indgå som 'lederassistenter', med mulighed for deltagelse i relevante kurser inden for Dansk Skoleskak.

Slutmål 8.-9./10. klassetrin

Skakspillet

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- ☒ afvikle et parti skak hensigtsmæssigt
- ☒ opstille en plan for spillet
- ☒ spille efter planen og om nødvendigt at udtænke en anden plan
- ☒ reagere på potentielle trusler på brættet og lave modtræk
- ☒ iagttage træk og indarbejde det i den aktuelle plan for spillet
- ☒ vælge hensigtsmæssigt mellem åbninger, kombinationer og teknikker
- ☒ foretage rationelle valg
- ☒ følge intuition og fornemmelse for stillingens muligheder, selv om det ikke umiddelbart kan begrundes rationelt
- ☒ notere skakpartiet og efterfølgende at spille det igennem efter noterne
- ☒ analysere skakpartiet sammen med andre
- ☒ benytte computer som hjælpemiddel
- ☒ opnå kendskab til historiske og aktuelle skakpersonligheder og deres betydning for samtiden

Skakkundskab

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- ☒ hjælpe til i skakundervisningen som assistenter/ undervisere
- ☒ reflektere over, hvornår én skakteknik eller metode er at foretrække frem for en anden
- ☒ være en god repræsentant for skak ved at udvise 'fair play'

Vejledende læseplan 0./1.-3. klasse

Grundlæggende regler

Brikkernes gang	Kongen, Dronningen, Tårnet, Springeren, Løberen og Bonden.
Rokaden	Kort rokade / Lang rokade.
En passant	
Begreber	Skakmat (mat), Pat, Remis.
Slag af brikker	
Dækning af brikker	
Afbytning	
Et partis afslutning	Gevinst / Tab / Remis.
Bondeforvandling	Dronning eller tårn.
Diagramlæsning	
Skaknotation	

Åbningsspil

Fornuftig udvikling af brikkerne
Centrum
Hurtig mat

Midtspil

Taktiske begreber	Dobbeltrusler, Springergaffel, Mat i bunden.
Sunde regler	Ej springeren på randen, Dronningen ikke for tidligt i spil, Tårn i åben linie.

Slutspil

Mat med konge og dronning
Mat med konge og tårn
Konge og bonde mod konge
Andre bondeslutspil

Vejledende læseplan 4.–7. klasse

Grundlæggende regler

Et partis afslutning ved tilbud Remis.

Remis ved tre gange samme stilling

Bondeforvandling til andet end
dronning eller tårn

Mestre skaknotation

Åbningsspil

Åbningsfælder

Gambitspil

Bonderov

Bondestrukturer

Kende centrale åbninger

Midtspil

Taktiske begreber

Træktvang, Ventetræk,
Bindinger, Kvalt mat.

Positionelle begreber

Fribonden, 7. og 8. række

Dobbeltbønder

Åbne / halvåbne linjer

Stærke og svage felter

Tempogevinst

Åbne / lukkede stillinger

Slutspil

Tårnslutspil

Dronningeslutspil

Løberslutspil

Mat med to løbere

Vejledende læseplan 8.–9./10. klasse

Generelt

Hvorledes et parti analyseres

Hvilke åbninger giver hvilke stillingstyper

Computer som redskab ved analysearbejde herunder brug af databaser

Forberedelse til et skakparti

Kendskab til historie og aktuelle skakpersonligheder

Tilgodese et skakpartis kreative og dynamiske muligheder

Skak i politisk, historisk og litterært perspektiv

Åbningsspil

Åbninger efter elevens valg

Fx: Spansk, Fransk,
Konge- og Dronningegambit

Midtspil

Taktiske begreber

Ofringer bl.a. på f7

Positionelle begreber

Angreb på forskellige bondestrukturer

Angreb ved rokade til samme side

Angreb ved rokade til modsat side

Hængende bønder

Minoritetsangreb

Slutspil

Springerslutspil

Mat med løber og springer

Slutspilsstudier

Undervisningsvejledning

Skoleskak som dannelsesfag

Skoleskak som skolefag rummer adskillige momenter til styrkelse af elevens alsidige udvikling. Dannelsesmæssigt oplever eleven både at vinde og tabe og får med passende vejledning en god øvelse i at tackle disse situationer på en hensigtsmæssig måde.

Endvidere er det formålstjenligt at udvikle elevens respekt for givne modstandere og bruge den intense kamps følelsesmæssige aspekter som et middel til at knytte kontakt og udvikle venskaber. Det er en selvfølgelighed, at skakundervisningen understøtter almene 'fair play'-principper.

Skak som spil

Skak er et udfordrende spil, en form for ordløs kommunikation, hvor tanker, ideer, forestillingsevne, beregning samt mod og vilje brydes i et tilsyneladende uendeligt rum. At kunne navigere i dette rum er en krævende opgave, men giver også anledning til stjernestunder.

Eleven lærer at erkende, at det kan gå galt, men at succes også er mulig, hvis engagementet er stort nok. I den beskrevne forstand minder et parti skak temmelig meget om vilkårene i verden udenfor.

Skoleskak i samspil med den øvrige fagrække

Spillets iboende motivation til udvikling af koncentration og analytisk tænkning gør faget til et oplagt støttefag til eksempelvis matematik, idet de matematiske/logiske centre i hjernen styrkes via skoleskak. At dyste på skakbrættet understøtter kreativitet, innovation og fremmer evnen til fordybelse i løsningen af andre selvstændige opgaver i skolens øvrige fag.

Skaks intuitive element gør det ligeledes anvendeligt i samtale med musiske samt andre kreative fag. Dets tusindårige historie gør det anvendeligt i både historiske sammenhænge, ligesom det ofte indgår i litteratur og film.

Undervisningens indhold

Den traditionelle tredeling af et spil skak i åbnings-, midt- og slutspil danner grundlag for de centrale kundskabs- og færdighedsområder. Dette skyldes hovedsageligt to forhold: Eleven får en mere struktureret indsigt i spillet, og næsten al skaklitteratur knytter sig til de tre faser. At også spilllets etik er centralt for skoleskakundervisningen skyldes, at sejr og nederlag ofte fremkalder stærke følelser, som ikke alle altid formår at håndtere på en hensigtsmæssig måde. Den rette vejledning kan derfor være af stor betydning for eleven også i helt andre sammenhænge.

Materialer

Gode borde og stole samt gode lysforhold er en forudsætning for undervisningen. Foruden skakspil (brætter, brikker og evt. ure) er også et demonstrationsbræt et nyttigt redskab. Se skakshoppen.dk.

På litteraturområdet er der udgivet en del materialer, som retter sig mod unge, og et samarbejde med skolebiblioteket kan således være en integreret del af undervisningen. Kontakt sales@skoleskak.dk for info om egnede materialer.

Undervisningsformer

Fællesundervisning via demonstrationsbræt er især anvendelig ved gennemgang af elevernes egne partier (ej stormesterpartier) og ved indlæring af nyt stof. Gruppearbejde kan med fordel vælges til opgaveløsning og parvise øvelser. Action skakformer som Peters hjul, kondiskak eller stigeskak styrker sammenholdet, og er altid et hit blandt eleverne. Dansk Skoleskak har hæfter, der beskriver de alternative skakformer.

Individuel undervisning forekommer naturligt gennem lærerens spil med eleven og efterfølgende analyse af forløbet. Simultanspil er i den forbindelse oplagt, da det ellers kan være svært at nå rundt og spille med alle. En god mulighed i simultan er at tage udgangspunkt i en særlig position på skakbrættet, når specielle temaer skal belyses.

Internettet

Internettet rummer mange muligheder for at beskæftige sig med skak, hvor der både kan spilles e-mail skak eller live på online-servere. I forbindelse med store turneringer transmitteres skakpartierne live til hele verden via Internettet, hvor der fx til en VM-match er 500 tilskuere på spillested, mens 10 mio. følger med via Internettet. Endelig er der fortræffelige computerprogrammer, der kan støtte undervisningen evt. i samspil med smartboards.

Præsentationsfærdigheder

Skakspillet rummer muligheder for eleverne til at fremføre, forklare og illustrere tanker og ideer for andre. Ved gennemgang af egne noterede partier skal der konkret sættes ord på de tanker, der blev gennemtænkt under selve dysten. Eleverne må forklare rationalerne bag deres valg og eventuelle fravalg i trækkene ud fra en solid argumentation svarende til deres alder og udvikling. Således optrænes mundtlige præsentationsteknikker, og der opøves en rutine i at fremlægge et konkret emne - her elementer fra et skakparti for indtil flere tilhørere. Via andres spørgsmål argumenteres og forklares til- og fravalg.

Når de ældre elever i undervisningsforløbet formidler deres viden om fx centrumsbegrebet eller springerens bevægelsesmønster til evt. yngre elever, vil de ligeledes komme til at sætte sig ind i tankegangen hos modtagerne, der ikke nødvendigvis besidder samme abstraktionsniveau, som dem selv. Det er forhold, de må tage hensyn til i deres formidling, hvorved evnen til deltagerafstemt kommunikation opøves.

Forældresamarbejde

For faget skak er det yderst værdifuldt med et velfungerende samarbejde med forældrene. Transport til stævner og arrangementer vil altid være noget, som forældrene kan løfte, hvilket også gælder ved egne arrangementer, hvor andre skolars elever kan inviteres.

Forældrenes mulighed for at følge eleverne til stævner og lejre virker normalt stimulerende på engagementet hos både børn og voksne. Begynderstævner placeret på eksempelvis lørdag formiddage vil i den forbindelse virke fremmende.

Minoriteter, integration og skoleskak

Man bør være opmærksom på, at alle i almindelighed gennem skoleskak vil have let adgang til socialt samspil med andre grupper. Skoleskak tilbyder en individuel tilgang til fællesskabet.

Skoleskak er således en meget anvendelig platform for socialt samspil og fælles aktiviteter, som uanset fysiske eller psykiske udfordringer giver gode muligheder for at mødes på lige fod.

Integrationspolitisk er skoleskak ligeledes meget interessant, da skakspillet har højstatus i mange lande uden for Danmark, hvorfor nydanske forældre kender og respekterer skak som et medie, der går på tværs af køn, alder, etnicitet og religion.

Turneringsformer og rating

Som skoleskakleder får man brug for at kende forskellige turneringsmodeller. Oplysning om emnet fås på skoleskak.dk. Rating er et mål for spillestyrke, som man bør vente til tidligst 4. klasse med at introducere, da det hos de yngste fjerner fokus fra væsentlige fagmål. Rating kan virke motiverende på større elever, som godt kan lide at følge med i egen udvikling.

Dansk Skoleskak

Dansk Skoleskak blev stiftet i 1960 af skakinteresserede skoleledere, -lærere og -elever, og er i dag en landsdækkende organisation med +100 skoleskakklubber i flere end 50 kommuner. Fra at det i starten kun var lærere, der med undervisningstimer forestod undervisningen i faget 'skak' i folkeskolen, tæller skoleskakmedlemmerne i dag fritidsordninger, ungdomsskoler, privat- og efterskoler m.v.

Mission

Med skoleskak som pædagogisk metode styrker skoleskak elevernes intellektuelle og sociale udvikling i et mangfoldigt og forpligtende fællesskab på tværs af alder, køn, religion, geografi og etnicitet, hvor deltagernes koncentration, selvstændighed og analytiske evner stimuleres til et sundt undervisnings- og livsforløb. Skoleskak bruges som medie til at bygge bro i samfundet, og der arbejdes samfundsenhederende med problemstillinger inden for børn, unge, uddannelse, integration og internationalt arbejde.

Teamspirit

Holdkampe mellem skolerne er en vigtig del af skoleskakken. Holdånd skaber, sammen med det naturlige sammenhold der opbygges i skoleskakklubben, grobund for et udviklende kammeratskab eleverne imellem.

Aktiviteter

Der er et stort udbud af lokale og landsdækkende turneringer, stævner og alternative arrangementer. Aktivitetsniveauet i skoleskakken er højt med flere end 100 årlige arrangementer.

Dansk Skoleskak anbefaler...

Skoleskak.dk + Skoleskak.dk/start

Skoleskak.dk er omdrejningspunktet for skoleskak på nettet, mens du på skoleskak.dk/start finder vores 5-trins online guide til opstart af skoleskak.

Skakskolen.dk

Vores undervisningsportal med gratis UV-materialer til alle medlemmer.

Skakmat.dk

Websitet hvor du kan læse om SKAK + MAT bogen – en opgavebog i matematik med skoleskak som metode for elever i 1.-2. klassen. Udgivet i samarbejde med Forlaget Matematik.

Skakshoppen.dk

Stedet hvor du kan købe gode billige skakmaterialer udvalgt og anbefalet af os. Se bl.a. 'Klub-start-pakkerne'. Overskuddet går til opstart af ny skoleskak.

Fælles mål for skak

Faghæftet 'Fælles mål for skak' er Dansk Skoleskaks præsentation af skoleskakkens placering i den danske skole. Undervisning i skoleskak har været en integreret del af det danske skolesystem i 50 år, anerkendes af danske eksperter og dokumenteres af udenlandske undersøgelser.

I Danmark tilbydes skoleskak typisk som valgfag eller obligatorisk del af den øvrige undervisning. Hvorfor? Fordi det styrker elevernes læringskompetencer samt koncentrations- og indlæringssevnen.

Det, eleverne lærer via skoleskak, er universelt og finder anvendelse i skolens øvrige fag, fx koncentrations-, analyse- og vurderingsevne, kreativ tankevirksomhed, selvstændighed og evnen til at træffe beslutninger på et realistisk grundlag. Desuden udvikles elevernes sociale egenskaber, som er velintegrerede elementer i skoleskak - en gentleman dyst på tanker og ideer.

Integrationspolitisk er skoleskak ligeledes meget interessant, da skakspillet har højstatus i mange lande uden for Danmark, hvorfor både nydanske elever og forældre kender og respekterer skoleskak som en pædagogisk metode.

I faghæftet gennemgås trinmål og læseplaner for 0./1.-3., 4.-7. og 8.-9./10. klasse, og skal ses som underviserens guide til afvikling af undervisning i skoleskak i folkeskolen og på tilsvarende niveau.

Udover kundskabs- og færdighedsområder udvikles elevernes evne til at vurdere, argumentere og præsentere viden for hinanden, når de kommunikerer om egne spillede partier enten to-og-to eller i plenum.

Flere tusinde elever deltager i skoleskak hver uge på landets skoler.